

JUHLASALIN SEINÄMAALAUKSET

Turun Akatemian vihkiäiskulkue. Johannes Gebhardin vuonna 1961 tekemä kopio yliopiston juhlasalissa.

Tausta

Maaliskuussa 1890 rehtori **K. Th. Rein** ehdotti konsistorille, että juhlasaliin tilattaisiin yliopiston 250-vuotisjuhlien kunniaksi seinämaalaukset: “Kauniimmalla tavalla yliopisto tuskin voisi kansalle osoittaa, että se tuntee vastuunsa ei vain tieteiden vaan myös vapaitten taiteiden suosijana”. Hankkeen toteuttamiseen kului melkein kolmekymmentä vuotta. Kaikki saliin tehdyt maalaukset tuhoutuivat helmikuun pommituksissa 1944.

Professori **N. A. Gydén** esitti ensimmäisenä ajatuksen juhlasalin koristamisesta yliopiston historiaa kuvaavilla seinämaalauksilla jo 1863. Hän ehdotti tehtävään taiteilija **R. W. Ekmania**. Asian otti uudelleen esille seitsemäntoista vuotta myöhemmin **C. G. Estlander**, joka suositteli työn suorittajaksi **Albert Edelfeltiä**. Tämä tekikin alustavan luonnoksen ja detaljipiirustuksen, joissa kuvattiin **Per Brahen** johtamaa Turun akatemian vihkiäiskulkuetta. Nämä harjoitelmat eivät ole säilyneet, mutta Edelfeltin kirjeenvaihdosta selviää, että niissä oli jo hahmottumassa myöhemmin toteutettavan maalauksen kompositio.

Rein esitti konsistorille 1890 alustavan kilpailuohjelman. Seinämaalaukset oli tarkoitus sijoittaa pääsisäänkäynnin ylle (kolmiosainen maalaus) sekä molemmille sivuseinille (kaksiosaiset maalaukset). Aiheiksi annettaisiin yliopiston kolmen vuosisadan merkittävimmät tapahtumat: Turun akatemian vihkiminen, Porthanin aika ja jokin tapahtuma nuoremmalta ajalta, esimerkiksi yliopiston riemujuhla 1840. Vihkiäiskulkuessa tulisi kuvata mm. **Per Brahe, Rothovius, Petraeus**, riemujuhlan yleisönä olisivat **Rehbinder, Franzén, Runeberg, Cygnaeus, Lönnrot, Nervander, Snellman** jne. Riemuvuotta esittävä maalaus ehdotettiin sijoitettavaksi pääovien yläpuolelle.

Konsistori nimitti komitean valmistelemaan kilpailua suomalaisille taiteilijoille. Jäseniksi valittiin rehtorin lisäksi prof. **Ernst Estlander**, prof. **Adolf von Becker** sekä dosentit **Eliel Aspelin** ja **J. J. Tikkanen**. Komitean tekemä lopullinen kilpailuohjelma hyväksyttiin konsistorissa kesäkuussa 1890. Aiottua suurta 250-vuotisjuhlaa ei järjestetty, joten säästyneillä varoilla pystyttiin kattamaan kilpailun aiheuttamat kustannukset, 20.000-30.000 mk.

Toteutus

Kilpailuehdotuksia käsiteltiin konsistorissa ensimmäistä kertaa seuraavan vuoden huhtikuussa. Kaikki saapuneita ehdotuksia komitea piti ansiokkaina, mutta nimimerkin “Aura rediviva”

Turun akatemian vihkiäiskulkuetta esittävää luonnosta pidettiin niin onnistuneena, että pienin, helposti tehtävin muutoksin sitä voitiin suositella heti toteutettavaksi. Nimimerkin "o" luonnosta Porthanin aikaisesta väitöstilaisuudesta pidettiin keskeneräisenä ja komitea ehdotti aiheen käsittelyä uudelleen tarkemmin piirrettynä. Vuoden 1840 riemujuhlaa esittävistä luonnoksista mikään ei vastannut komitean odotuksia ja se kehottikin pyytämään aiheesta uudet ehdotukset.

Selvisi, että nimimerkin "Aura rediviva" takana oli Albert Edelfelt, Porthanin aikaisen väitöstilaisuuden tekijä oli **Axel Gallén** ja kolmas osallistuja oli **Eero Järnefelt**. Taiteilija Edelfeltin kanssa päätettiin tehdä sopimus pääovien ylle tehtävästä maalauksesta, Gallénia pyydettiin tekemään uudet luonnokset Porthanin aikaisesta väitöstilaisuudesta ja kaikilta taitelijoilta pyydettiin uudet luonnokset yliopiston riemujuhlasta 1840, 15.9.1892 mennessä.

Gallén oli valmistellut luonnoksiaan Malmilla, Järnefelt Pariisissa. Taiteilijoiden kirjeenvaihdosta selviää, että eri aikakausien kuvaaminen tuotti kummallekin hankaluuksia. Gallén kirjoittaa Järnefeltille, ettei hänellä ollut yhtään ainoata valo- tai muotokuvaa miltään ajalta, "enkä luule voivani hankkiakaan. Runebergin ajalla oli kyllä jo ylioppilaillakin uniformut, se on siniset frakit ja sapeli. Kyllä professoreilla oli myös uniformut ja sapeli (värja), en tiedä sentään kuinka moisia. Täällä ei saa juuri mitään tietoja niistä... Minä koetan saada tietoja ja lähetän heti sinulle". Uusia luonnoksia ei kuitenkaan taiteilijoilta saatu.

Maalaustyön aloitus siirtyi, ja vasta syyskesällä 1904 Albert Edelfelt pääsi vihdoinkin aloittamaan varsinaisen maalaamisen. Turun akatemian vihkiäiskulkue -maalaus valmistui alkuvuodesta 1905, vain puolisen vuotta ennen taiteilijan kuolemaa. Edelfelt käytti työssään öljyliituja muuntemperapohjalla ja tärpätillä ohennettua öljyväriä saadakseen himmeän, heijastamattoman maalauspinnan. Tarpeellisten materiaalien puuttuessa taiteilija joutui viimeistelytyössä käyttämään liimavärejä.

Edelfelt aloitti maalaustyöt Haikossa, mutta varsinaisen työn hän teki yliopiston juhlasalissa apunaan taiteilija **Hjalmar Grahn** ja serkkunsa **John Brandt**. Arkkitehti **Eliel Saarinen** auttoi taiteilijaa 1600-luvun Turun rekonstruomisessa ja vaikeitten perspektiiviongelmien ratkaisemisessa. Valmiiseen työhön oltiinkin tyytyväisiä: Edelfeltin palkkiota korotettiin ja hänelle päätettiin antaa tehtäväksi loputkin maalaukset.

Edelfelt kuvasi juhlaulkueessa aikansa oppineita ja taiteilijaystäviään. Vasemman puoleisen kentän oikeanpuolimmaisesta henkilön mallina oli professori J. J. Tikkanen, kansaa edustavassa väkijoukossa erottuvat **Juho Rissasen** piirteet. **Jean Sibelius** on kuvattu keskimmäisen kentän etualalle ja yliopiston vahtimestari **W. Ståhlberg** Per Brahen eteen vasemmalle, standaarikaantavan hahmon mallina oli professori **Ernst Estlander** ja itsensä Edelfelt sijoitti keskimmäiseen kenttään oikealle. Oikeanpuolimmaisessa maalauksessa rehtori **Eskil Petrauksen** hahmossa ikuistettiin juhlasalin seinämaalauksen alkuunpanija, rehtori Thiodolf Rein, ja oikealla ratsastajan edessä on professori **Werner Söderhjelm**.

Edelfeltin kuoltua jäi kahden sivuseinän maalauksien toteuttaminen vuosiksi. Gallén tarjosi uudeksi aiheeksi Flora-juhlaa vuonna 1848. Myöhemmin hän kuitenkin teki luonnoksen Lönnrotia ja runonlaulajaa esittävään seinämaalaukseen. Tämä, alkuperäisestä kuvaohjelmasta täysin poikkeava aihe tuntuu oudolta yliopiston juhlasaliin sijoitettuna. Ehdotus kuitenkin hyväksyttiin samoin kuin Järnefeltin Aurora-seuraa kuvaava luonnos huhtikuussa 1913. Järnefeltin maalaus Aurora-seura valmistui syyskuussa 1916 juhlasalin eteläseinälle, pohjoisseinä oli varattu Gallen-Kallelalle. **F. E. Sillanpää** on myöhemmin kirjeessään Järnefeltille

muistellut Aurora-seuran maalaustilannetta: ”Muistanpa, kuinka ystävämme Eetu (Eino Kaila) seisoi käsi hörössä korvan takana ja aprikoitsi itsekseen senhetkisen tehtävänsä ‘ihanteellista’ tarkoitusta; kuinka Heikki [Järnefeltin poika] laiskahkon tottelevaisesti seisoi asennossaan ja kuinka oma kämmeneni hikoili silkkitakin vasenta hihaa vasten ja veli Paloheimon mustatut ruskokengät pusersivat varpaitani, kun lepohetkenä pistäysin pihalle, jossa Matti Kivekäs leikki ‘kurajömmaa’ m:lle Leenan [Järnefelt] kanssa.” Huoneen sisustuksen mallina oli Fagervikin kartanon kirjasto.

Gallen-Kallelan ja Järnefeltin välit olivat viillenet 1890-luvun lopulla ja vuosisadan alussa juhlasalin maalausten yhteydessä sattuneet tapaukset vain pahensivat tilannetta. Syyskuussa 1917 liikemies **Victor Hoving** ilmoitti olevansa valmis kustantamaan kolmannen seinämaalauksen, jos työ uskottaisiin Eero Järnefeltille. Hufvudstadsbladetille antamassaan haastattelussa Järnefelt sanoo, ettei millään muotoa tahdo asettua Gallénin tielle. ”Se ei olisi hyvää kollegiaalisuutta, ja me taiteilijat tahdomme kaikkein viimeksi sitä”. Gallén vastasi kirjeessään Järnefeltille: ”Sain sen käsityksen, että mesenaatti Hovingin väliintulo... oli jonkinlainen sakkiveto mainitun piirin (=”Hufvudstadsbladetin kätyrit ja kannattajapiiri”) puolelta. Enkä voi vielääkään käsittää, miksi ei H., jota ennen olen pitänyt lojaalisena ystävänäni, voinut minulle myös avoimesti esittää aiettaan näin arkaluonteisessa asiassa. Tiesihän H. hyvin, että minulta oli tilaus tehty, ja tarkoittihan tämä suorastaan minun syrjäyttämistäni.” Edelleen Gallén jatkaa: ”kolmen yhteinen työ tässä tehtävässä antaisi tuleville ihmispolville myöskin mieltäkiinnittävän käsityksen juuri meidän jo ohimenneestä taidekaudestamme, huolimatta päivän sakkien ja taidekirjurien viisasteluista... Tämä viimeinen kömpelö yritys Hbl:laisten puolelta sekä rehtorin toistettu, muuten tietysti hyvinkin hienotunteisesti ja kohteliaasti laadittu kirjeellinen kysymys, ovat kuitenkin viertäneet kiven taakkani päälle, niin etten voi muuta kuin alistua yleiseen mielipiteeseen ja toivomukseen, ja, kuten rehtorille ilmoitin, luopua ponnistuksistani ja jättää työni kesken”.

Eero Järnefeltin luonnos Aurora-seuraa esittävään seinämaalaukseen. 1915. Vesiväri, lyijykynä paperille.

Päivi Rainio.

Kaksi vuotta myöhemmin valmistui Järnefeltin maalaus Flora-juhla, jossa on esitetty **Fredrik Cygnaeus** lopettamassa puhettaan Kumtähden kentällä ylioppilaiden ympäröimänä. Teos maalattiin suureksi osaksi Tuusulassa taiteilijan huvilan pihalla, jonka keskelle oli rakennettu puhujalava. Hyrylän kasarmilta oli saatu pari sotilasta, jotka puettiin sinisiin ja violetteihin frakkeihin. Malleina olivat mm. taiteilijan sukulaiset, Topeliuksen mallina taiteilija **Topi Vikstedt** sekä näyttelijät **Ida Brander**, **Jussi Snellman** ja **Adolf Lindfors**.

Maalausten tuhoutuminen

Maalaukset tuhoutuivat helmikuun pommituksissa 1944. Edelfeltin maalaus päätettiin kopioida luonnosten ja valokuvien perusteella keskustelun jälkeen vuonna 1959 (valmistui 1961). Asiasta pyydettiin asiantuntijalausuntoja. Taidemaalari liitto asettui vastustamaan tuhoutuneen maalauksen jäljentämistä, mutta professori **Lars Petterssonin**, tohtori **Aune Lindströmin** ja tohtori **Bertel Hintzen** sekä professori **Nils-Erik Wickbergin** myönteinen kanta sai konsistorin päättämään maalauksen palauttamisesta. Taiteilija **Johannes Gebhard** suoritti työn valokuvien, luonnosten ja jäljennösten avulla.

Säilyneet luonnokset

Akseli Gallen-Kallela: Turun Akatemian vihkiäiset / Per Brahe lukee yliopiston perustamiskirjaa, 1890. Öljy kankaalle. Matti Ruotsalainen.

Yliopiston kokoelmissa on säilynyt Gallénin tekemät neljä kilpailuluonnosta: *Vihkiäissaattue saapuu yliopistoon*, *Väitöstilaisuus Porthanin aikana*, *Per Brahe lukee yliopiston perustamiskirjaa* ja *Yliopiston 200-vuotisjuhlat*. Ensimmäisessä, kaksiosaisessa teoksessa vihkiäissaattue saapuu yliopistoon Turun Itäistä Rantakatua pitkin. Kaukana taustalla hämöttää Turun linnan siluetti. Toisessa kaksiosaisessa teoksessa kuvataan väittelytilaisuutta Porthanin aikana. Kaksiosainen on myös luonnos, jossa Per Brahe lukee yliopiston perustamiskirjaa purppuraisella matolla verhotuilla portailla. Kolmiosaisessa, pääovien yläpuolelle tarkoitettussa maalauksessa on kuvattu yliopiston riemujuhluvuoden 1840 promootiota. Aikansa merkittävimmät yliopistomiehet on kuvattu tuomiokirkon tasanteella. Järnefeltiltä on yliopiston kokoelmissa säilynyt Aurora-seuraa esittävä maalaus, joka on sijoitettu opettajien kahvilan kabinettiin. Toinen harjoitelma aiheesta kuuluu Suomen Yhdyspankin kokoelmiin. Vuonna 1997 yliopisto hankki omistukseensa Flora-juhlaa esittävän luonnoksen, joka sekin on sijoitettu opettajien kahvilan kabinettiin. Järnefeltin suvun hallussa on yliopiston riemujuhlaa kuvaava luonnos. Edelfeltin luonnoksia on säilynyt runsaasti. Tärkeimmät niistä ovat Turun taidemuseossa ja Ateneumissa. Yksittäisiä henkilöitä kuvaavia harjoitelmia taiteilija lahjoitti malleina käyttämilleen henkilöille.

Eero Järnefeltin luonnos Flora-juhlaa esittävän seinämaalauksen vasemmanpuoliseksi osaksi.
Matti Ruotsalainen.

Kati Heinämies

Kirjallisuus:

Bertel Hintze: Albert Edelfelt, del III. Helsingfors 1942.

L. Wennervirta: Eero Järnefelt ja hänen aikansa 1863-1937. Helsinki 1950.